

Men oktoberstormen 1967 "trodsede" fredningen og væltede mange gamle træer i et stort område i den mest fugtige del af skoven. Megen naturlig opvækst har her for længst dannet ny bevoksning, men siden da har storme væltet gamle aske og bøge samt døde elme, som det er karakteristisk for en urørt skov uden forstlige indgreb.

Kulturspor

Den vestligste del af skoven har ikke været skovklædt "altid". Den opmærksomme skovgæst kan tydeligt erkende "højryggede agre" som regelmæssige øst/vestgående bølger med 10-14 m afstand i skovbunden under de gamle bøge. De røber, at området i kortere eller længere tid har været under plov, antagelig fra middelalderen og indtil 1700-årene. Fra en gravet lavning midt i skoven har man hentet ler, og forekomst af skvalderkål og snebær afslører, at der engang har ligget et hus her. Fra mange gamle stød af elle, elme og hassel er der skudt flere stammer frem fra samme stød som tegn på, at der er foregået en stævningsdrift med udnyttelse af træernes evne til genvækst fra stødene.

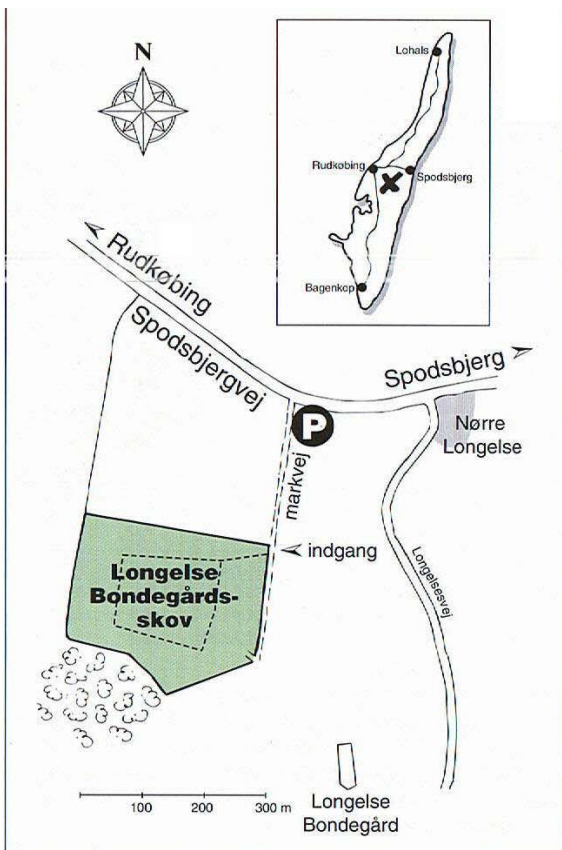
Skovens udvikling og fremtid

Skovhistorikere og botanikere følger nøje skovens udvikling, bl.a. gennem tilbagevendende registreringer af samtlige træer der er indmålt i et skakbrætsystem, hvis felter på 50 x 50 m er markeret i terrænet med aluminiumspæle. Første gang var i 1961, anden gang i 1983.

På det *helt lange sigt* vil egen gå tilbage i skovbilledet; dels fordi de gamle ege vanskeligt tåler konkurrence fra påtrængende naboer og dels fordi selvsåede egeplanter ikke vil kunne vokse op i den mørke skov. Men indtil nu har de gamle ege hævdet sig godt takket være elmesygen og stormfald blandt de nærmeste nabotræer af bøg og avnbøg. Ask og avnbøg vil fortsat selvså sig, og i bøgebevoksningen i vestsiden må vi antage, at der meget langsomt vil komme en ny generation op i lysningerne, der opstår efter væltede og udgåede træer.

Men - fremtidens skovudvikling er vanskelig at forudse. Træer lever ikke evigt. Stormfald og andre klimaudsving, svampeangreb og insektangreb vil påvirke udviklingen. Hjortevildtets forkærlighed for de selvsåede planters vinterknopper og spæde sommerskud kan være en afgørende og begrænsende faktor for skovens naturlige fornyelse.

En skovnatur er i stadig bevægelse, skoven er under stadig forandring - langt hurtigere end de fleste forestiller sig, og den kan ikke fastfryses selv ikke ved en dommers detaljerede fredningskendelse. Men takket være den store artsrigdom, der findes blandt skovens træer og deres store aldersmæssige spredning har skovnaturen i Longelse Bondegårdsskov større chancer for at bestå som et egentligt skovsystem, end det kan ses i den forstligt udnyttede skov.

Velkommen i skoven

Longelse Bondegårdsskov ligger 5 km øst for Rudkøbing ved Spodsbjergvej. Der er P-plads ved landevejen, hvorfra en markvej fører 250 m mod syd til indgangen i skovens nordøsthjørne.

Der findes primitive, men ikke markerede stier i skoven. Man må færdes overalt og på alle tider af døgnet. Hunde skal føres i snor. Opsamling af træ og opgravning af planter er ikke tilladt.

Henvendelser eller forespørgsler om
Longelse Bondegårdsskov rettes til

Danmarks Naturfond

Skovsgaard, Kågårdsvej 12 · 5900 Rudkøbing · Tlf. 62 57 14 15
danmarksnaturfond@danmarksnaturfond.dk · www.danmarksnaturfond.dk

Tekst og foto: H. Staun · www.SvendborgTryk.dk
Udgivet med støtte fra Skov- og Naturstyrelsen · April 2006

Skoven

Longelse Bondegårdsskov har langt tilbage i tiden tilhørt den nærliggende selvejergård Longelse Bondegård indtil den i 1972 blev solgt til Danmarks Naturfond. Den er på 8½ ha og blev fredet første gang allerede i 1940. Fredningsbestemmelserne, der blev opdateret og strammet i 1988, går ud på at skoven skal bevares som såkaldt "urørt skov" og skal henligge uden forstlige indgreb af nogen art. Træerne får lov til at ældes og dø, hvor de står. Når de endelig er faldet om, bliver de liggende til alm. henfald - og der bliver hverken sået eller plantet nye træer. Skovnaturen udvikler sig helt på sine egne betingelser fra træernes frøfald med selvsåede planter eller fra rodsrud.

Avnbøg med blade og vingede frugter.

Træerne og bevoksningerne

Longelse Bondegårdsskov er en højst usædvanlig skov. På talrige måder skiller den sig ud fra den almindelige, forstligt prægede, langelsandske skov. Dels rummer den mange forskellige træ- og buskarter, 20 i alt, der findes

med en stor variation i deres form og udvikling, dels er skoven rig på store træer, hvor navnlig de metertykke gamle ege, de store gråpopler (hovstolter), de store aske og en meget veludviklet fuglekirsebær er bemærkelsesværdige. Men også bøgen findes i store størrelser og former, som man ikke ser i andre skove. Hist og her ses rødøl og i underskoven alm. hvidtjørn, navr og hassel. Som en sjældenhed findes der mange - og store - avnbøge i skoven.

Skovterrænet varierer. Den østlige del er relativt lavtliggende og fugtig, den vestlige og sydlige del mere tør. Træarterne fordeler sig ret nøje efter jordbundens fugtighedsforhold, der ikke er påvirket gennem detaljeret drænsystem. Vi finder fortrinsvis de mere end 200 år gamle ege, de meget store asketræer og rødelene tillige med store udgåede elme i de fugtige områder, hvor der overalt er en tæt underskov, især af elm, men også ask, hassel, avnbøg og tjørn samt enkelte bøge.

I skovens vestlige del dominerer bøgen i en meget varieret bevoksning med unge og gamle træer imellem hinanden. Her findes de metertykke bøge, og her står også skovens tykkeste eg med 1,20 m i brysthøjde. Spredt i skovbunden ligger der væltede, gamle bøge, hvor først honningsvampen har svækket træerne, der derefter ikke har kunnet modstå stormen.

I det nordlige og vestlige skovbryn er der meget imponerende, metertykke gråpopler eller hovstolter, som de kaldes på langelandsk. De er indplantet engang i 1800-årene; i nordsiden har deres voldsomme udvikling af rodsrud bredt sig og dannet en lille bevoksning. Nåletræer findes ikke. Ahorn, også kaldet ær, findes heller ikke og er uønsket, fordi den er en fremmed træart, ikke hjemmehørende på Langeland, og fordi den med sine utallige, vindspredte frø sår sig selv alle vegne og kunne blive dominerende.

I et stort område i den midterste, østlige del af skoven skiller træbevoksningen sig ud fra den øvrige skov med tæt bestand af unge, ranglede aske og avnbøge, fremkommet af de tusinder af selvsåede planter, der groede frem efter at storme i 1950'erne og 1967 havde væltet alle de gamle træer i denne fugtige del af skoven.

Longelse Bondegårdsskov er et usædvanligt godt eksempel på løvtræarternes vækstmuligheder og på skovnaturens dynamiske udvikling i det sydfynske og langelsandske område. Elmesygen har hærget voldsomt i slutningen af 1990'erne og sammen med stormfald i 1999 og 2005 givet lysninger og forandringer i skoven. Den førhen så lukkede skov er flere steder blevet åben.

Urtefloraen

I sidste halvdel af april og i den første uge af maj er skovbundens urteflora på sit højeste. Den hvide anemone dominerer med sit velkendte blomsterflor, men også den gule anemone, nyrebladet og lav ranunkel, vorterod og dansk ingefær ses mange steder. Hist og her er der guldnælde, også kaldet barsvælg, og dunet steffensurt. Som en sjældenhed er der krydsningen mellem den gule og hvide anemone, svovlgul anemone, og under de gamle bøge mod vest er der en meget markant forekomst af den ret sjældne lundfladstjerne.

Der er fire forskellige orkidéer i skoven: Tyndakset gøgeurt er ret almindelig på den lidt fugtigere jordbund, hist og her ses ægbladet fliglæbe, mens rederod og skovhullæbe er mere sjældne. De er alle fredet ved lov og må ikke plukkes eller opgraves.

Faunaen

Mange fugle har særlig gode livsbetingelser i en urørt naturskov som Longelse Bondegårdsskov, hvor bestandstætheden er 4-5 gange større end i de forstligt drevne skove. De mange gamle,

Tyndakset gøgeurt er ret almindelig i skoven.

henfaldende og døde træer er også grundlag for et alsidigt insektiv, der igen er basis for en rig forekomst af insektædende fugle. Og hulrugerne finder let en redeplads i de døde, hullede træer. I skoven yngler der adskillige mejse- og spættepar, gråanden har ruget i toppen af en tre meter høj afbrækket, gammel egestamme. Men også stær, huldue og et enkelt natuglepar nyder godt af skovens gamle træer. I visse år har man kunnet høre den sjældne pirols karakteristiske fløjt i trækroneerne.

Der er en fast bestand af rådyr, som døgnet igennem veksler mellem skovens tætte skjul og de omliggende marker. Efter at dåvildtet har etableret sig omkring Longelse, kan der også ses dådyr.

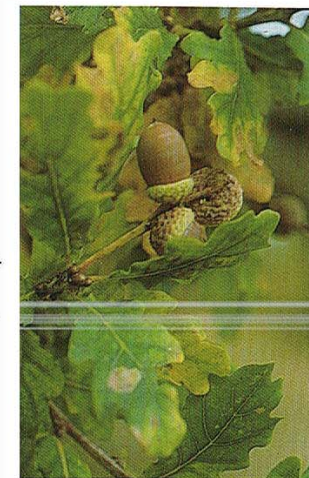
Skovens historie

Fra slutningen af 1600-årene og frem til begyndelsen af 1800-årene indgik skoven i Longelse Bondegårds alsidige drift. I et skovsyn fra 1682 omtales skoven som "en koehauge", hvor der kunne græsse to "høfde" (køer) og i oldenår kunne der fedes otte "suin" (svin). Der var gamle og unge ege med underskov af el, hassel og tjørn, mens bøgen ikke nævnes. Skovens træer fandt naturligvis anvendelse i gårdens naturalhusholdning til brændsel, redskaber, bygningstømmer og risgærder etc.

Skovudnyttelsen var *flersidig*. Skoven var lys og åben.

Men efter udskiftningen i 1793 og fredskovsloven fra 1805 blev skoven indfredet med retliniede stengærder eller jordvolde, stedvis med en udvendig grøft, der stadig ses tydeligt. Driften ændrede langsomt karakter og blev efterhånden mere *énsidig*. Koen kom ud af skoven og hovedvægten blev lagt på størst mulig *træproduktion*. Skoven blev lukket og mørk.

I 1897 blev gården overtaget af Carl Michael Hansen, der i hele sin tid frem til 2. Verdenskrig værnede om skovens særkende, de store træer. Og da den tyske besættelse i 1940 udløste krav om forøget hugst til lokalbefolkningens brændeforsyning, nægtede han at fælde sine træer. Takket være den fremsynede skovrider Abell blev skoven derefter pålagt fredningsbestemmelser, der i 1988 blev opdateret, så skoven nu henligger helt som "urørt skov".

Skovens gamle ege har ofte en rigdom af agem.